

Ruža Jeličić, Subotica

RENÉ DESCARTES

René Descartes rođen je 1596. godine u obitelji nižeg francuskog plemstva. Nazvali su ga René, tj. *ponovo rođen*, jer je pri rođenju jedva preživio. S osam godina Descartes je poslan na školovanje u isusovačko sjemenište La Fleche, jedno od najpoznatijih u to vrijeme, koje je završio sa sedamnaest godina, nakon čega je odlučio da još mora proučavati *veliku knjigu svijeta* te je putovao po Europi posjećujući Nizozemsku, Njemačku, Švicarsku, Italiju i druge zemlje, pridruživši se u tu svrhu vojnoj službi. Posljednjih dvadesetak godina života proveo je u Nizozemskoj, vodećoj kapitalističkoj zemlji 17. stoljeća, koja je u to vrijeme pružala najveću slobodu znanstvenog istraživanja. Krajem 1649. godine, na poziv švedske kraljice Christine, otputovao je u Stockholm, gdje se ubrzo razbolio i umro od upale pluća (Crescenzo, 2004, str. 7-9).

Descartes je uvijek otvoreno iznosio svoje misli, čvrsto je stajao na tlu znanstvenog istraživanja uvijek se služeći razumom, naoružavši se prije svega novom metodom istraživanja koja traži točan put, pravi način pristupa ispitivanju svake pojave. U svojim istraživanjima polazi od zdravog razuma. *Zdrav razum je nešto što je na svijetu najbolje podijeljeno* (Descartes, 1637, str. 171). Descartes smatra da uzrok razlikama u našem mišljenju nije veća ili manja inteligencija, već da naše misli vode različitim pravcima i da ne promatramo iste stvari... *jer nije dovoljno imati dobar duh, glavno je dobro ga primijeniti* (Descartes, 1637, str. 172). Uvijek je imao jaku želju naučiti razlikovati istinu od laži kako bi mogao jasno vidjeti svoje postupke i hodati kroz ovaj život sa sigurnošću. Ako nešto nismo razumjeli, a ipak to odobravamo, duboko u sebi znamo da to nismo spoznali *jer nam prirodno svjetlo nalaže da sudimo samo o poznatoj stvari* (Descartes, 1644, str. 82). Poznata je Descartesova izjava: *Ima mnogo ljudi koji za čitava svog života ništa ne spoznaju dovoljno točno da bi o tome mogli izreći dovoljan sud. Traži se naime da spoznaja, na koju bi se mogao osloniti siguran i nesumnjiv sud, bude ne samo jasna, nego i razgovijetna. Jasnom nazivam onu spoznaju koja je pozornom duhu živa i otvorena. Razgovijetnom pak nazivam onu spoznaju koja je tako od svega drugoga odijeljena i rastavljena, da u sebi sadržava samo ono što je jasno* (Descartes, 1644, str. 82).

Bio je uporan u borbi za oslobađanje ljudskog razuma od brojnih zabluda i predrasuda te ujedno za njegovu što potpuniju afirmaciju. Želio je pokazati na

koji se način može doći do istinskog dobra u kojem se može uživati u trajnoj i najvišoj radosti. Jer bogatstvo, požuda i čast, kojima većina ljudi stremi smatrajući ih istinskim dobrom, potpuno su uzaludni i bezvrijedni, te im nikako ne smijemo težiti. Porijeklo svih zala moramo tražiti isključivo u kvaliteti stvari koje volimo jer sve nesreće dolaze zato što želimo i volimo one stvari koje su kratkotrajne, prolazne i koje mogu propasti. Najveće je dobro, prema Descartesu, spoznati vječnu i beskonačnu stvar i prema njoj osjećati ljubav koja ispunjava dušu čistom radošću i oslobađa je svake tuge. Sve što se događa, događa se prema većem redu i prema određenim zakonima prirode. Čovjek je dužan usavršavati svoju vlastitu prirodu jer će tek tada moći spoznati tu veću i beskrajnu stvar i osjećati ljubav prema njoj, što je istinski užitek (Descartes, 1628, str. 89-93).

Descartesu nije bilo blisko antičko shvaćanje znanosti koje čovjeku daje zadovoljstvo zbog posjedovanja samog znanja – ako to znanje ne primjenjuje na dobrobit ljudi. Matematiku je osobito volio zbog izvjesnosti i očitosti njezinih stavova. Vjerovao je da u matematici postoje suptilni izumi koji mogu zadovoljiti znatiželjne, kao i olakšati sve zanate i smanjiti rad ljudi. Descartes je ukazivao na to da svatko tko želi steći neko matematičko znanje, mora izgraditi vlastitu zgradu znanja – od čvrstih temelja do najviših vrhova. Nije odobravao da se dijelovi jedne zgrade znanja spajaju s dijelovima znanja drugih, nego je želio da svatko uvidi koji dijelovi njemu odgovaraju i koje mjesto trebaju zauzimati u njegovoj zgradi. Dakle, on nije uništavao sve što je do tada stvoreno, nego je to činio u sebi, u vlastitoj svijesti, samo zato da bi pažljivo birao što vrijedi i da bi bio siguran u istinitost onoga što proučava. Descartes stoga ovako piše: *Za sva svoja mišljenja, u koja sam do tada imao povjerenja, nisam mogao učiniti ništa bolje nego samoinicijativno ih odbacivati jedno za drugim kako bih onda na njihovo mjesto mogao postaviti bilo koja druga bolja, ili pak ista, koja bih prethodno izravnao umom poput libele. I čvrsto sam vjerovao da ću na taj način puno bolje uspjeti voditi svoj život nego da sam samo gradio na starim temeljima i oslanjao se samo na načela u koja sam se u mladosti uvjerio, ne ispitujući jesu li istinita.* (Descartes, 1637, str. 179- 180)

Descartes je postavio pravila kojih se treba pridržavati kada pristupamo matematičkom problemu: prvo pravilo je da nikada ništa ne smijemo zanezariti; drugo pravilo je da svaku od poteškoća koje ispituje podijelimo na što više dijelova, koliko je god potrebno, da bismo ih što bolje riješili (svaki veliki problem treba podijeliti na nekoliko malih problema); treće pravilo je da svoje misli vodimo redom, počevši od najjednostavnijih i najlakših za učenje predmeta, da bismo malo po malo došli do najsloženijih (da se od malih problema treba uzdići do velikih); i posljednje pravilo je da uvijek radimo tako potpune popise i takve općenite preglede kako bismo bili sigurni da nismo ništa propustili (Descartes, 1637, str. 183). Drugim riječima, pravila bi bila: jasnoća, analiza, sinteza i provjera. *Budući da sam krenuo od najjednostavnijih i najopćenitijih, i budući da je svaka istina koju sam otkrio služila kao pravilo po kojemu sam kasnije otkrivao druge istine, ne samo da sam došao do kra-*

ja s mnogim pitanjima koja sam nekad ocijenio vrlo teškim, nego mi se činilo da ću čak i glede onih koje nisam poznao moći utvrditi na koji ih je način i u kojoj mjeri moguće riješiti (Descartes, 1637, str. 184).

Razmišljanja o matematici navela su Descartesa da krene u istraživanje i razmišljanje s očitim pozicija koje se ne mogu dokazati, u čiju se istinitost ne može sumnjati, jer je nemoguće smisliti nešto što bi im proturječilo, a to su aksiomi, nedokazive istine koje su tako očite da im ne trebaju nikakvi dokazi (Descartes, 1637, str. 183). Aksiomi su polazne pozicije u matematici i iz njih se, slijedeći daljnji logički slijed izvođenja jedne istinite tvrdnje iz druge, izvode najsloženija znanja i otkrića (teoremi, definicije). Nijedno se znanje *ad hoc* ne prihvaća kao istinito dok se do njega ne dođe istraživanjem.

Dakle, svaki predmet treba spoznati, svaka pojava mora biti podvrgnuta analizi, rastavljanju na jednostavnije sastavne dijelove ili elemente, da bi se vidjelo kako je predmet od njih građen, kako bi se uočila funkcija i značenje svakog dijela unutar cjeline objekta (Descartes, 1637, str. 183). Nakon što matematičari analiziraju problem, dolazi do sinteze odnosno spajanja u složene cjeline. Na kraju svake istrage treba navesti sve što je bilo element u istrazi, dakle sve pregledati i pobrojiti, da se vidi je li što izostavljeno (Descartes, 1637, str. 183).

Descartes je prije svega bio matematičar i istraživač u raznim područjima prirodnih znanosti, kao i izvrstan zanatnik. Budući da je bio čvrsto uvjeren da su sve znanosti bitno povezane, bavio se i filozofijom, istražujući opću znanstvenu metodu, za dobro vodstvo ljudskog duha u potrazi za istinom. Od svojih suvremenika Descartes je otišao najdalje u smjeru filozofske generalizacije i time prevladao granice stare matematike. Korištenje koordinatnog sustava omogućilo je matematici da osim statičkih objekata uspješno proučava i dinamičke objekte. Descartes je koordinatnim sustavom podijelio ljudska bića u dvije kategorije: one koji vole slobodu (stavivši ih na okomitom osi) i one koji vole ljubav (stavivši ih na vodoravnu os). Sve ostale smjestio je u kvadrante omeđene dvjema osima. Descartesovo djelo živi dalje u duhu praktične mudrosti koja je nosila djelotvornu, operativnu i plodnu znanost kojom se današnji svijet ponosi.

Literatura

1. Luciano De Crescenzo, *Storia della filosofia moderna. Da Cartesio a Kant*, 2004.
2. René Descartes, *Praktična i jasna pravila rukovođenja duhom u istraživanju istine*, 1628.
3. René Descartes, *Rasprava o metodi*, 1637.
4. René Descartes, *Osnovi filozofije*, 1644.

